

Foto: Sydkraft

EFTER DEN STORA ORKANEN – NU MÅSTE KRAVEN KLARGÖRAS

DEN VÄRSTA ORKANEN på minst 100 år i södra och västra Sverige innebar en katastrof. 75 miljoner kubikmeter skog fälldes, så att telefon- och elledningar drogs ned – en volym motsvarande en årsavverkning i hela Sverige. Samtidigt blockerades vägar och järnvägar. Som mest saknade över en halv miljon hushåll el. Ännu dryga tre veckor efter orkanen väntade över 10 000 hushåll fortfarande på att få sin el åter.

Det handlar om mer än 2 000 mil skadad ledning som måste åtgärdas och där uppskattningsvis 10-15 procent (drygt Sveriges längd) måste byggas upp på nytt. Närmare 5 000 personer har arbetat samtidigt inom området. För de drabbade elbolagen har belastningen varit mycket hög och större delen av personalen har varit inblandad i verksamheten kring störningen. Det har främst gällt montörer, planerare, beredare,

projekterare och inte minst bolagens kundservice.

Nu måste det klarställas vilka krav som ska ställas på elnäten. Det är knappast möjligt för samhället att kräva ett nät som opåverkat klarar situationer av den typ som drabbat Sydsverige. Kostnaden för detta skulle bli alltför stor. Den kommande debatten blir viktig. I diskussionerna kring den s k Nätnyttomodellen, som ska användas för att bedöma skäligheten i nättarifferna, har branschen krävt besked om vilka kvalitetskrav myndigheterna ställer. Dessa krav ska styra företagen att göra de investeringar som behövs för att kunna leverera el tryggt och säkert, och bättre klara av extrema situationer som den orkan vi nyss upplevt.

– Jag vill trycka på behovet av en samsyn om vilka krav som ska ställas på framtidens elnät. Krav som också måste återspeglas i den reglering som

ska styra nätföretagens verksamhet. Här är det viktigt att alla goda krafter bidrar. Det är långt mycket mer konstruktivt än att generellt anklaga elnätföretagen för att göra oskäliga övervinster, säger Svensk Energis VD Bo Källstrand.

Elbranschen är medveten om att allmänhetens förtroende för elbolagen under några år har fallit och att ännu mer negativ publicitet verkar i samma riktning. Orkanen har visat på en sårbarhet i elnäten som ytterligare inverkat negativt på allmänhetens syn på elbranschen. Genom att bygga framtidens elnät, efter de krav som ska gälla vid olika typer av störningar, kan vi lösa de problem som kunderna upplever och därmed förtjäna ett högre förtroende. Vi inser att vi har ett jättejobb framför oss, men vi ska klara av det.

KALLE LINDHOLM

kalle.lindholm@svenskenergi.se

Orkanen – en katastrof

EN NATURKATASTROF

DEN SVÅRA STORMEN inträffade den 8-9 januari. Utanför västra Blekinge uppmättes en medelvind på 33 m/s (orkanstyrka) och vindbyar på 42 m/s. Osedvanligt kraftiga vindbyar drabbade också inlandet, i Småland nådde vindarna t ex 33 m/s i både Ljungby och Växjö. Vindbyar på 25-30 m/s förekom på flera håll i Götaland och även i sydöstra Svealand.

I inlandet kan skog falla när det blåser 20-25 m/s. Därför blev skadorna stora på skogen i södra och inre Småland, norra Skåne, Halland och södra Västergötland. Enligt SMHI var en annan bidragande orsak att det inte var någon tjäle i marken och att större delen av Götaland inte haft någon riktigt kraftig storm de senaste 10-15 åren.

Skadorna på skogen efter orkanen uppskattas av Skogsstyrelsen till i storleksordningen 75 miljoner kubikmeter stormfällda träd, dubbelt så mycket som efter stormen 1969. Stora effekter noteras på all infrastruktur i området; vägar, järnvägar, telefoni och elledningar.

Foto: Bengt Magnusson

Bra samarbete genom Elberedskap

SKADORNA DRABBADE

ledningarna från de sk regionala näten på upp till 130 kV och ned till de lokala näten, som är närmast hushållen. Det handlade om skadade nät och nät som på sina håll helt måste byggas om. För att kunna återställa näten har många typer av insatser krävts; röjning, flygbesiktning, projektering, beredning av nybyggnad och det faktiska arbetet med att bygga upp näten i skogarna. Personalen på kundmottagningarna har också blivit hårt belastade.

Arbetet med att återställa näten kom igång snabbt. De företag som har drabbats värst har byggt upp egna organisationer för återuppbyggnaden av näten. Elbranschen kunde på ett snabbt sätt samla sig genom Elberedskaps organisation och stötta i arbetet. Det har handlat om att snabbt få fram materiel,

Ett montörlag med personal från bl a Jämtland tar en välförtjänt chokladpaus.
Foto: Tuve Blennung

arbetsredskap och inte minst personal. Nödvändiga resurser har hämtats även från andra delar av Sverige men också från våra grannländer. Staten har varit behjälplig genom Svenska Kraftnät som bl a ställt fordon, elverk, reservstolpar och telefoner

till förfogande. Svenska Kraftnät har också bistått med linjemontörer och ställt upp med flygtransporter, både med Herculesplan och helikoptrar. Även frivilliga privatpersoner och organisationer har deltagit i arbetet.

som krävt samarbete

Staten har ansvar för övervakning

Elnäten är lokala monopol, som elnätbolagen driver under koncession från staten. Statens Energimyndighet ska övervaka att elnätbolagen håller rätt kvalitet och skäligen priser. Detta är ingen nyhet, så har det varit under lång tid.

På senare år har Energimyndigheten lagt ned mycket arbete på hur granskningen ska gå till. Den s k Nätnyttomodellen, som tagits fram, mäter hur billigt elnätföretagen kan distribuera el. Modellen ger däremot inga anvisningar om vilken typ av påfrestningar som näten ska klara eller t ex krav på krishantering vid störningar.

Branschen gör mycket inom Nätvic
Elnätföretagen tar problemen på största allvar. Efter stormen 1999 och

flera snöoväder under senare år har branschen tagit initiativ till att förbättra information, krisberedskap och till att bygga bort problemen med återkommande störningar i skogsterrängen.

Det skulle ske på 20 år – en takt som ökats på till 10 år. Förra året meddelade flera bolag att deras mest utsatta områden blir klara inom fem år. Det handlar om en kostnad på 10 – 15 miljarder kronor, motsvarande 2 – 3 000 kronor per lågspänningskund utslaget på hela Sverige. Detta görs, trots att det endast i ringa utsträckning premieras av Nätnyttomodellen.

Arbetet går ut på att bygga bort ursprungligen 57 000 km oisolerad ledning. Drygt tre år efter initiativets start har 13 000 km åtgärdats – 44 000 km återstår alltså. Av de

6 000 km som åtgärdades i fjol var drygt hälften jordkabel och knappt hälften s k isolerad hängkabel, som tål enstaka fallande träd utan avbrott.

Dessa och flera andra åtgärder genomförs inom elbranschens projekt Nätvic (Nätkunden i centrum). När det är genomfört minskar känsligheten för snöoväder i glesbygd kraftigt och leveranssäkerheten närmar sig den som gäller i städer och samhällen. När det gäller extrema oväder av typ ”Gudrun” blir läget ett annat. Visserligen hade tiden för återuppbyggnad blivit kortare om branschprogrammet varit helt genomfört. ”Gudrun” förstörde dock näten även utanför skogsterrängen. För att gå helt opåverkat ur sådana extrema påkänningar måste mycket stora delar av nätet byggas om.

FRAMTIDA KRAV KOSTAR

NÄR KRAVEN PÅ NÄTEN ska formas måste det råda enighet om vilka situationer som elsystemet ska vara dimensionerat för. Det är skillnad mellan vad som kan inträffa under ”normala” svåra situationer och naturkatastrofer:

”Normala” svåra förhållanden	Naturkatastrofer och liknande
Kraftiga vindar - storm	Orkan
Snöstorm	Landsdelar drabbas
Isbeläggning	Stora ytor översvämmas
Blötsnö	Stora skogsytor vindfälls eller brinner upp

Viktiga frågor är också om samma krav ska gälla i hela Sverige och om de ska gälla hela kedjan – från produktion till slutanvändare. Kraven som gäller elleveranserna måste också ställas i relation till krav på andra infrastrukturer; tele, vägar, järnvägar och vattenförsörjning. Och ska kraven t ex ta hänsyn till framtida klimatförändringar?

I kraven innefattas de viktiga beredskapsfrågorna, som bör sättas i ett helhetsperspektiv, där samverkan mellan olika myndigheter och andra infrastrukturer blandas in. Systemen för kommunikation under störningar är ett viktigt område och för elförsörjningen kan reservkraft vara en del av ett fungerande elsystem i framtiden. Detta för att garanterat klara funktioner som sjukhus, äldreboende, företag, djurbesättningar och telemaster.

Beroende på vilka krav som ska gälla påverkas kostnaderna. Det skulle krävas en extra investering på 60-80 miljarder kronor för att gräva ned luftledningar, om vi ska slippa större elavbrott vid framtida orkaner. Kostnaden kan jämföras med de ca 4 miljarder per år som har satsats på ombyggnader av näten under senare år.

Konsumenternas ställning i fokus

BRANSCHEN har i januari träffat såväl statsrådet Mona Sahlin som Näringsutskottet. Det har handlat om rapportering av pågående insatser samt diskussion om skadevillkor och framtida nät.

En fråga gäller konsumenternas ställning. Elbranschen betraktar händelsen som en naturkatastrof vilket innebär att s k Force Majeure ska gälla i delar av det drabbade området. Elbranschens företag betalar dock ut avbrottsersättning. Frågan om skadeersättning måste hanteras från fall till fall, beroende på geografiskt område och situationen i övrigt, i enlighet med ellagen.

Både stora och små elnätföretag har drabbats av skador i näten. Framför allt de små bolagen har problem med att bygga upp elnäten igen. Det är en av många viktiga faktorer att beakta i diskussionen om elnätföretagens framtida skyldigheter vid strömavbrott.

NU BEHÖVS DET SAMSYN KRING MORGONDAGENS ELNÄT

I BÖRJAN AV JANUARI upplevde vi ett av de svåraste oväder vi kan minnas. All den skog som nu ligger ned har lett till att begreppet "plockepinn" fått en ny innebörd.

Förlusterna kan räknas i miljarder, men vi ser också hur sårbar vår infrastruktur är. Vägar var blockerade, järnvägstrafiken låg nere under lång tid och dessutom förstördes delar av telenätet.

Elnäten då? Varför hade då inte en så framsynt bransch sett till att förebygga detta? Elnätet drabbades ju av omfattande skador?

Vid en "vanlig storm" och snöoväder hade det främst varit distributionsnätet i skogen som skadats. Detta har vi ju åtgärdat genom tätare röjningsintervall och utbyte av oisolerade ledningar. Tempot har höjts till det dubbla (åtgärdat på 10 år istället för 20) och till det fyrdubbla på de värst drabbade delarna (huvuddelen åtgärdat inom 5 år).

Regionnäten drabbade

Detta oväder med vindar i orkanstyrka gjorde att även regionnäten drabbades. Då blir följden omfattande elavbrott – inledningsvis var över en halv miljon kunder drabbade. När det gäller distributionsnätet skadades tusentals mil och några hundra av dessa måste byggas upp på nytt! För vissa nätbolag var mellan hälften och tre fjärdedelar av nätet utslaget. Personal har lånats mellan bolagen, och från grannländerna. Likaså har materiel rekvirerats från norra Europa och ibland ännu längre ifrån.

När detta skrivs är prognosen att huvuddelen av alla fastboende ska ha återfått sin el i mitten av februari. Det är dock troligt att arbetet med att återställa nätet fortgår en bit in på nästa år.

Svensk Energis nätchef Anders Richert skriver bl a om vårt ökade elberoende som gör att vi väntar oss en högre leverans kvalitet på el.

Att många är upprörda är förstaeligt, men är det då detta vi ska utgå ifrån när vi planerar?

Viktiga frågor att ställa

Innan vi lovar att vidta stora åtgärder så måste vi samla oss ett ögonblick.

- Pågår det en klimatförändring, som kan få betydelse för vår syn på elnätet?
- Har vår omgivning förändrats, t ex trädbeståndet i skogen?
- Har kunderna och samhället en annan syn på det vi levererar?

På fråga a) svarar jag kanske, på b) till viss del och på c) är svaret helt klart ja. Svensk Energi uppdaterade år 2003 en undersökning om avbrottskostnader från 1994. Här framgår tydligt att alla kundkategorier indikerar högre kostnad för elavbrott. Vårt ökade elberoende gör att vi förväntar oss högre leveranskvalitet.

Detta borde inte vara något

problem då elnäten är monopol som drivs under koncession av staten. Vi har också en tillsynsansvarig, Statens Energimyndighet och dess nya enhet Energimarknadsinspektionen (och ja, de får besluta om att upphäva koncessionen). De rapporterar varje år om hur branschen skött sig och i senaste rapporten får vi godkänt för de extra åtgärder vi vidtagit.

Fokus på låga kostnader

Fokus för denna myndighet har hittills varit låga nätavgifter. Alla signaler från regering och samhälle handlar om att det borde gå att sköta verksamheten effektivare och att få ned nätpriserna.

Den s k Nätnyttomodellen förstärker den bilden. Den skapar ett fiktivt nät och samlar sedan in både kvalitet och investeringar samt avkastning i en och samma burk. Ut kommer ett tal, en jämförelse mellan modellens beräknade nytta för kunden och vad nätägaren har tagit betalt för. Just nu har ett fyrtiotal nätområden fått på sig att förklara varför talet överstiger 1,0. I media har detta tal blivit en sanning för att kunna räkna ut hur mycket pengar kunderna ska få tillbaka.

Nu måste vi alla lyfta blicken och se framåt. Vad är det kunderna och samhället vill ha? Det är detta som måste återspeglas i framtidens elnät. Vi eftersträvar inte en tung och komplicerad lagstiftning. Vi önskar en samsyn med kunder, samhälle, myndigheter och departement om målbild och spelregler för att kunna bygga morgondagens elnät på bästa sätt.

ANDERS RICHERT

anders.richert@svenskenergi.se